

VPK:s nya programutkast

Lite mera "rödgrönt" - men framför allt blågult!

VPK:s tidning *Ny Dag* publicerade i två nummer - 4 och 11 september - programkommissionens utkast till nytt partiprogram i 60 tättskrivna teser. Formellt beskrivs utkastet som ett diskussionsunderlag, men man kan utgå ifrån att kommande programförslag kommer att vara en precisering och utveckling av den text som nu föreligger. Det gör det mödan värt att granska det för att försöka ringa in VPKs politiska utveckling. Vi kommer då också att ha hjälp av en av programkommissionens nyckelmän - Göran Therborn - som resonerar kring programmets funktion i *Ny Dag* (42/1986) och *Socialistisk Debatt* (4/1986).

Programarbetet är mycket forcerat. Diskussionsunderlaget var ute på remiss i knappt två månader efter publiceringen. Partistyrelsens färdiga förslag går ut i december för en drygt två månaders motionsbehandling. Sedan är det kongressen - den 23-27 maj - som avgör. Det är uppenbarligen bråttom för VPK att anta ett program som bättre än 1972 års "kaderprogram" (Göran Therborn) anpassar sig till "partiets behov i den nuvarande situationen". Therborn skriver:

"I 1972 års program framställs socialismen som oproblematiserad. Den socialdemokratiska reformismen framställs som helt underordnad kapitalismens utvecklingslagar. Kvinno- och miljörelserna förbigås i stort sett, liksom partiets egen komplexa karaktär. De strategiska och samhällsanalytiska problemen skjuts undan..."¹

Programarbetets uttalade ambition är att på en och samma gång föra vidare partiets traditioner och spegla behovet av att bredda dess politiska bas:

"Att demonstrativt bryta med partiets historia skulle demoralisera en stor del av partikadern. (...) Å andra sidan är det klart att en markering av kommunistisk ortodoxi också innebär att riskera partiets överlevande. Stött av enbart kommunister, skulle VPK hamna utanför riksdagen."²

Det nya partiprogrammet skall uttrycka att VPK i dag "svarar mot både kommunistpartierna och Socialistisk Folkeparti/Socialistiska Venstre i Norge och Danmark och mot DKP och De gröna i Västtyskland". Tydligare kan det inte sägas. Men här är inte platsen att diskutera problemen med att på en och samma gång identifiera sig med tre Moskva-partier, två vänsterreformistiska partier på väg högerut och ett så pass mångformigt fenomen som De gröna i Västtyskland.

Innan jag går in på det som föreslagits som det centrala i denna kritiska genomgång av VPKs nya programutkast, vill jag ändå notera i förbigående att programutkastet verkligen lyckats integrera frågan om kvinnoförtrycket och kvinnokampen. Det är en positiv överraskning, som det säkert finns anledning att återkomma till i en särskild diskussion. Jag vill också nämna att man verkligen upplever programförfattarnas ambitioner att bättre än tidigare ta tag i de "gröna" frågorna - låt vara att det fortfarande görs mycket allmänt.

Den följande genomgången - som koncentreras till det som alltid varit VPKs "ödesfrågor", socialismen, demokratin och strategin för "den sociala revolutionen" - får heller inte dölja att programförfattarnas kritik av kapitalismens kris, krig och katastrofer på många punkter är

snarlika de ståndpunkter som förs fram av Socialistiska Partiet och dess medlemmar eller i tidningen *Internationalens* spalter (och vice versa).

Låt mig också säga att det följande inte skall tas för ett försök till en *systematisk* kritik av programutkastet, utan som ett nedslag på de mest avgörande punkterna för att förstå programarbetets - och VPK: s -utveckling i dess helhet. Ambitionen är hur som helst att inte syssla med ordrytteri, utan att verkligen frilägga de mest kritiska punkterna hos VPK för att rama in en fortsatt debatt. (Det skall då slutligen också sägas att *denna* artikel inte skrivits som ett svar eller en kommentar till Johan Lönnroths just publicerade försök till en seriös kritik av Socialistiska Partiets och Fjärde Internationalens syn på socialism, demokrati och socialistisk revolution i Socialistisk Debatt 4/1986, även om vi har en omedelbart ståndpunkt gemensam: "en dialog är möjlig".)

Socialismen - och de "socialistiska länderna"

Socialistiska Partiet och VPK har det uttalade målet gemensamt:

Socialismen. Men vad står då det begreppet för? För VPKs programförfattare innebär socialism:

"...ett samhälle, där demokratin utsträckt till alla delar av samhällslivet och där alla människor har möjlighet att utveckla sig själva. I ett sådant samhälle har utnyttjandet av andra människor och andra människors arbete avskaffats och människors underkastelse och utslagning upphört. Män och kvinnor styr sig själva på grundval av sina gemensamt organiserade mänskliga intressen utan att ha några herrar över sig."³

Samtidigt måste socialismen också definieras, inte som "ett bestående tillstånd, utan (som) en utvecklingsprocess": Socialismen är perioden av klassamhällets övergång till ett klasslöst kommunistiskt samhälle. Den är stegvis inträde i en ny civilisation. Samhället organiseras i nya former, andra värderingar och relationer mellan människor växer fram-

Låt oss här inte bråka om definitionen. Men vilken spänning ligger det inte i dessa konstateranden å ena sidan och program förf altarnas envetna karaktärisering av de byråkratiserade länderna i öst som "socialistiska" å den andra! Här har programförfattarna, liksom tidigare kollegor, försatt sig i ett olösligt dilemma. Och detta i avsaknad av en verklig analys av dessa länders byråkratiska urartning.

Ingen kan på allvar försöka hävda att länderna i öst stämmer in på programutkastets definition av "socialism" eller den "socialistiska processen". Är då det krampaktiga fasthållandet vid begreppet "socialistiska länder" helt enkelt ett ovanligt trist exempel på vad som händer när man tillämpar Therborns nyss citerade tes om att "inte demonstrativt bryta med partiets historia?"

När det sedan gäller programutkastets analys av de byråkratiserade arbetarstaterna i öst, skriver man:

"Den stat som vuxit fram (ur revolutioner i relativt underutvecklade länder) eller hämtat mönster från dem, präglas av bristande demokratiska traditioner och arbetarklassens fåtalighet. Ett maktmonopol i avgörande frågor har upprättats genom att ett partis ledande roll institutionaliserats. Där finns - med inbördes skillnader och i varierade utsträckning - exempel på auktoritär maktutövning, byråkratism och rättsövergrepp, vilka i sin **tur** grundar sig på allvarliga och systematiska inskränkningar av folkets demokratiska fri- och rättigheter."⁴

Jag skall här inte haka fast vid det märkliga ordvalet: "exempel på auktoritär maktutövning", "(exempel på) byråkratism" (det vill säga: byråkratiska *avarter*) och "(exempel på) rättsövergrepp". (Författarna använder starkare ord senare i texten). För mer belysande är följande utsaga, längre fram i samma tes:

"Inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna är uttryck för återskapade fördemokratiska traditioner, som är den marxistiska, demokratiska socialismen främmande"

Men *vem* "återskapar" dessa traditioner? Och vem ligger bakom "de alltjämt existerande, långtgående och systematiska inskränkningarna av demokratiska fri- och rättigheter" om de *inte* - vilket försäkras i stycket innan - "kan härledas ur historisk nödvändighet och inte förklaras med socialismens självklara rätt att försvara sig"?

Läsaren lämnas i sticket. För det saknas ett *historiskt subjekt* - en analys av de byråkratiska skikt som vuxit fram i Sovjetunionen och förts till makten i sex andra östeuropeiska länderna genom Röda Arméns försorg. Det saknas just den materiella analys av byråkratiseringen av dessa länder, som ensam kan förklara det *systematiska* undertryckandet av arbetarklassens politiska rättigheter. Utan en sådan analys kan man räkna upp hur många exempel som helst på övergrepp i öststaterna, utan att de egentligen förklaras och utan att det blir möjligt att anvisa den enda politiska utvägen; en *politisk anti-byråkratisk revolution*.

Ingen kan hävda att VPK vägrar att exemplifiera olika *uttryck* för det byråkratiska förtrycket, men i avsaknad av en helhetssyn och helhetsalternativ återstår bara en mer eller mindre - oftast mindre - energisk påtryckningspolitik på broderpartierna i öst. VPK utmanar inte dessa partier och ställer sig inte uppgiften att stödja uppkomsten och utvecklingen av alternativa revolutionära, anti-byråkratiska, socialistiska partier i dessa länder.

Det bestående politiska dilemmat bakom VPKs "östpolitik" vill Göran Therborn för övrigt nu tona ned genom att hänvisa till

"... att ett växande antal socialdemokratiska partier, såsom de finska, engelska, holländska och västtyska, nu upprättat kontakter med SUKP (Sovjetunionens Kommunistiska Parti) och en del andra östeuropeiska partier."⁵

Problemet är väl bara att dessa socialdemokratiska partier knappast är några ledstjärnor om det handlar om att konsekvent stödja kampen för politisk demokrati, i öst som väst...

Den "sociala" revolutionen - och vägen dit

Programförfattarna skriver:

"Kännetecknet på en revolution är dess innehåll, som består i att makten i samhället erövrar från den härskande klassen av en dittills underordnad och förtryckt klass. (...) En social revolution är en medveten organiserad handling, som bärs upp av en klass. Den är alltså en demokratisk process i så måtto att den sprider inflytande i samhället till fler."⁶

Denna definition är allmän, om än inte felaktig. Men framför allt är den helt otillräcklig. För författarna misslyckas med att ringa in vad som är det kännetecknande för den socialistiska, antikapitalistiska revolutionen i vår tid, om det nu var det som var avsikten.

"En revolutions avgörande fas kan ligga inom en mycket kort tidrymd, men revolutionen kan också vara utsträckt under en längre period", skriver man, och hänvisar till den utdragna

revolutionen i Sverige - från frihetstidens sista del, via stats välvningen 1809 till ståndsriksdagens avskaffande 1866."

Men den parallellen är obegriplig. De borgerliga samhällsomvälvningarna - när moderna kapitalistklasser tog makten - var den politiska kulmen på en utdragen process, där kapitalismen redan blivit det dominerande på det ekonomiska planet. Den socialistiska revolutionen handlar om att arbetarklassen och dess allierade lyckats bygga upp en så övermäktig styrka att de förmår erövra den politiska makten och använda den för att börja socialisera produktionen, i strid med en besegrad och försvagad borgarklass.

Medan den framväxande kapitalistklassen kunde stötta sig på en expanderande ekonomisk bas inom produktionen- och i kraft av det stärka sin ställning steg för steg och slutligen befästa den genom en avgörande maktförändring - har arbetarklassen ett helt annat utgångsläge.⁷ Arbetarna kan undanhålla sin arbetskraft och skada kapitalisterna på det sättet. Strejker är viktiga kampmedel, men de leder inte i sig till några förändringar i klassherraväldet.

Den socialistiska arbetarrörelsens styrka ligger i styrkan hos de organisationer den lyckas bygga upp, de motkrafter - i form av strejkkommittéer, arbetarråd och andra uttryck för deras självorganisering - som den förmår skapa samt de stödjepunkter den kan upprätta inom det borgerliga samhällets institutioner. Bredden i denna organisering och de klassmässiga styrkeförhållandena till borgarklassen, skiljer sig förvisso från land till land, från en tidpunkt till en annan. Klasskampen är förstås en utdragen historia, liksom hela revolutionsförloppet.

Konstitutionell klasskamp?

Men programutkastets tes om att dess "*avgörande fas*" mycket väl kan bli en ordentligt utsträckt period är minst sagt osannolik. För att inse det måste man - till skillnad från programutkastet - ge en realistisk bild av vad som sker under denna "*avgörande fas*". En borgarklass som ser arbetarklassen stärka sina positioner och som ställs inför ett ökat hot om att berövas makt och inflytande, kommer långtifrån att nöja sig med "legala och konstitutionella" kampmetoder. Den kommer förstås att hänvisa till alla de lagar som skapats för att värna den privata egendomsrättens och det bestående samhällets institutioner (och naturligtvis sätta sig över andra). Men den kommer också - *och i första hand* - att tillgripa varje praktisk åtgärd som den anser sig behöva i kampen för sina intressen: alltifrån investeringsstrejk, kapitalflykt **och** politisk censur till rått och naket våld.

Det är förstås sant som programförfattarna säger att det är en oerhörd styrka för den socialistiska arbetarrörelsen att kunna hävda "revolutionens demokratiska grund" och hänvisa till sin "demokratiska legitimitet" - "mot försök från grupper ur den gamla härskarklassen eller utländska maktintressen att omintetgöra samhällsomvälvningen genom angrepp på demokratin".

Det handlar om att kunna åskådliggöra att hoten mot människors politiska rättigheter och livsbetingelser kommer från borgarklassen, inte från socialismens förkämpar. (En av stalinismens kvardröjande effekter utanför de byråkratiserade länderna i öst, har emellertid varit just detta att den i många människors medvetande likställt "stalinism" och "socialism" och därmed riktat ett grundskott mot den socialistiska arbetarrörelsens trovärdighet; på samma sätt som alla de byråkratiska övergreppen inom den etablerade arbetarrörelsen i väst givit borgarna ständigt nya trumf på hand.)

Den "demokratiska legitimiteten" - förmågan att kunna demonstrera att man har ett växande

masstöd och identifieras med djupt kända demokratiska fri- och rättigheter - är alltså mycket viktig som programförfattarna skriver. Men man kan inte *reducera* försvaret mot reaktionens attacker till detta. När borgarna riskerar att förlora samhällsmakten eller åtminstone lida allvarliga nederlag i klasstriderna -*då* måste arbetarrörelsen vara så medveten och så välorganiserad att den kan hindra investeringsstrejker och kapitalflykt, genom ockupationer och konfiskationer, genom att arbetarna själva tar över kontrollen över företagen; *då* måste den kunna bryta igenom de politiska monopolen och censurorganen genom massaktioner och egna informationscentraler;

då måste den radikala arbetarrörelsen kunna försvara sig mot fysiska angrepp och polisiärt eller militärt övervåld. Då måste den förmå föra klasstriderna till ett segerrikt slut - *det vill såga: ta makten* - så snabbt som det överhuvudtaget är möjligt.

Allt detta saknas i programförfattarnas trygga och harmoniska scenario. Var har vi analysen av borgarklassens svar på en växande socialistisk rörelse? var har vi analysen - eller ens ett omnämmande - av våldsapparaternas roll? Var har vi medvetenheten om att reaktionen i ett land kommer att söka allt det stöd den kan behöva från sina fränder i andra länder? Var har vi analysen av den *massorganisering* som måste till för att erövra och befästa den styrka som programförfattarna drömmer om?

Att förbigå allt detta innebär i praktiken att den revolutionära samhällsordningen reduceras till en idé, en slogan och en dröm att gå till val på - men inte till en uppgift med omedelbara praktiska konsekvenser.

Kvar blir i författarnas programverkstad den blågula illusionen om att "vi" i alla fall har möjlighet att tvinga fram en lugn och harmonisk socialistisk "process" här hos oss - utan att den svenska reaktionen behöver leva upp till sina klassinstinkter. Men ställ bara en enkel, konkret fråga:

Om det blir ett sådant larm om så pass uddlösa regeringsåtgärder som löntagarfonderna och "den aldrig mer upprepade" engångsskatten - vad kommer vi då inte att kunna vänta oss för motreaktion när en stridbar och "självsvåldig" socialistisk arbetarrörelse verkligen gör borgarna förnär?

Slutsatsen av programförfattarnas strategiska resonemang blir:

"Utgångsläget i ett land som Sverige är (att) ett system av demokratiska fri- och rättigheter med stark förankring hos folkflertalet möjliggör en legal och konstitutionell kamp för samhällets förankring."⁸

Det var det som skulle "bevisas"! Men...

Att arbetarrörelsen lyckats erövra och bevara en rad demokratiska fri- och rättigheter och att dessa "demokratiska värden" i dag har en stark ställning inom den "allmänna opinionen" kommer att göra det *svårare* för allehanda borgare och reaktionärer att inskränka eller upphäva dem, men vi kan vara övertygade om att det kommer att göras många sådana försök i den riktningen.

De försöken kommer också att innefatta en ytterligare inskränkning av parlamentets roll, *i den utsträckning som det inte fyller sin uppgift att legitimera och förankra kapitalägarnas och borgarklassens maktinnehav, och i den mån som den socialistiska arbetarrörelsen lyckas*

upprätta starka stödjepunkter i parlamentet.

Den utomparlamentariska kampen

Vi vet att de avgörande ekonomiska och samhälleliga besluten fattas utanför riksdagen - i bolagsrum och bankdirektioner. Vi vet att alltmer av den verkställande myndighetsutövningen flyttas från riksdagen till regering och departement. Vi vet att redan de politiska fri- och rättigheter arbetarrörelsen åtnjuter i dag är starkt kringgärdade av den privata äganderätten och monopoliseringen av massmedia, hela raden av antifackliga lagar etc. Vi vet att endast i ett samhällssystem, där den socialistiska arbetarrörelsen formar regeringsmakten och där arbetarna härskar i eget hus, kan demokratiska rättigheter blomma upp, systematiseras och bli varje människas rättighet.

Man kan då bara vara *hundrafalt* överens med varje VPK:are som betonar betydelsen av att försvara existerande demokratiska fri- och rättigheter, att utsträcka dem kvantitativt och kvalitativt och att ta kamp mot varje åtgärd som stärker kapitalets positioner och minskar den arbetande befolkningens möjligheter att komma till tals ytterligare.

Men lika kraftfullt måste man då samtidigt vända sig mot de förhoppningar, som ligger inbyggda i programutkastet, att alltmer desperata kapitalägare och makthavare ändå kommer att *hålla sig till "normala demokratiska spelregler"*.

De tillgriper dagligen och stundligen alla de utomparlamentariska aktioner som de tror tjänar sina intressen. De tvekar inte att forma lagarna efter sina behov - och därmed förmäna VPK:are och oss andra de "legala" kampformerna, när de tjänar på dem och går i land med det. De tvekar inte att sätta sig över grundlagsskyddade rättigheter om det krävs för att försvara borgerliga klassintressen.

Det är av alla dessa skäl som varje socialistisk strategi, som skall ha något av trovärdighet över sig, till skillnad från programutkastet, måste ta sin utgångspunkt i den utomparlamentariska kamp som förs av arbetarpartier, fackföreningar, aktionsgrupper och alla de upptänkliga

organisationsformer som människorna under kampens gång formar för sina behov och intressen.

Statens "dubbla roll".

Programförfattarnas syn på den "legala och konstitutionella", parlamentariska, vägen till socialismen, förutsätter också en viss analys av statens roll i dess helhet:

"Statens grundläggande roll är att garantera den bestående samhällsordningen och den härskande klassens ledande ställning. I denna roll speglar staten borgarklassens dominans ute i det civila samhället, dess hegemoni. Men staten är också ett uttryck för resultatet av arbetarklassens och folkets kamp av demokratiska och sociala landvinningar. Genom denna sin dubbelsidighet blir staten och den offentliga sektorn ett viktigt område för klasskampen."⁹

Jag tror inte bara det ordrytteri att påpeka om man skriver "staten speglar borgarklassens dominans", så har man sagt något annat än att borgarklassen med staten organiserat upp de institutioner, inklusive den våldsapparat, som de behöver för att försvara sina klassintressen. Och manar man sedan också fram en bild av statens olika sidor som att det skulle råda något slags balans, om än sned, mellan dess progressiva och destruktiva sidor då har man lagt

grunden till nya illusioner om statens roll i dess helhet.

Självfallet är den sociala service-sektorn, tagen som helhet, en enorm erövring för den arbetande befolkningen. Den liksom varje annat hinder för kapitalismens råa framfart måste försvaras med näbbar och klor och byggas ut i stället för att försämrans och skäras ned. Existensen av en stor social service-sektor är ett pris som borgarklassen hittills tvingats betala för att kunna bevara sin maktställning i samhället i sort, men det **är** inte något som "neutraliserar" de bärande elementen i den borgerliga statsapparaten som man kan läsa ut av programutkastet. Den offentliga sektorn kan inte "löjas" dithän att staten förlorar sin entydiga klasskaraktär.

"Beskär kapitalmakten"

Jag själv och andra kritiker av VPK:s politik från Socialistiska Partiet, har ofta framhållit att det är svårt att få ett grepp om de viktigaste skillnaderna mellan våra partier genom att rätt och slätt jämföra de dagliga intressekrav vi ställer upp. I VPK:s nya programutkast, kongressuttalanden och riksdagsmotioner finns mängder med krav och förslag som man kan instämna i (samtidigt som det finns avgörande skillnader, till exempel på utrikespolitikens och försvarspolitikens områden, i den fackliga kampen eller i en principiellt viktig fråga som om man kan använda lagstiftning för att hindra kollektivanslutningen till SAP osv.

Den största skiljaktigheten finner man i att programförfattarna förbiser den mobilisering och de kampmetoder som måste till för att försvara den arbetande befolkningens intressen och rättigheter och deras starka koncentration på det parlamentariska arbetet. Det ser man tydligt när man går igenom programutkastets skrivningar om den samhälleliga kampen. Ta teserna 42 och 43 i det nya programutkastet. Här vill man beskriva hur kapitalmakten kan "kringskäras" genom en kombination av facklig kamp och progressiva reformer.

På det fackliga området gäller det för de arbetande "att erövra bestämda befogenheter över funktioner inom produktions- och arbetslivet". "Aktioner för att ingripa i investeringsbeslut och erövra makt över arbetsorganisationen är av särskild vikt." "Den fackliga kampens framgång sammanhänger med att den går parallellt med politiks kamp", skriver programförfattarna och fortsätter:

"I Sverige underlättas den politiska kampen genom den omfattande samhälleliga kapitalbildning som sker via olika fondsystem. Hittills har detta kapital understött kapitalistiska strukturer och tendenser. Dess användning måste nu byggas in i en sammanhållen antikapitalistisk strategi. I denna ingår också en nationalisering av de stora privata affärsbankerna. - - - Dessa strategiska steg upphäver inte kapitalismen. Men de kringskär dess makt. De förändrar styrkeförhållanden och kurs i samhället och dess utveckling. De ger arbetets folk självförtroende och kampvilja".

Låt oss notera i förbigående att programutkastet talar om nationalisering av affärsbanker, *men inte om storföretagen*; tydligen är det de olika fondsystemen som skall göra jobbet där? Detta vore värt en särskild debatt, en som för övrigt inte är ny. Detta slags reformistiska strategi - som än en gång förbigår problemet med kapitalägarnas motreaktioner mot att deras egendomar och makt gradvis inskränks - är faktiskt en moderniserad upprepning av den omdebatterade debatt som utspann sig mellan vänsterreformister och revolutionära socialister i mitten och slutet av 1960-talet kring Göran Therborns m fl genomarbetade, men fullkomligt orealistiska, strategi i "*En ny vänster*" (1966).

Programförfattarna fortsätter längre fram(i tes 43):

"(Det krävs) kollektiva insatser som kvalitativt höjer de eftersattas ställning i samhället och delaktighet i demokratin (på skolpolitikens, socialpolitikens, kulturpolitikens, invandrapolitikens, arbetslagstiftningens m fl områden). - - - Dessa reformer, riktade mot följderna av de tilltagande klasskillnaderna, skall beröva det sociala förtrycket en viktig del av dess grund. De skall öppna väg för en mobilisering av de underordnade och maktlösa i kampen för den stora samhällsförändringen."

Genom en rad lagstiftningsåtgärder skall man "...öppna väg för en mobilisering av de underordnade och maktlösa i kampen...". Att skjuta in sig på denna formulering är inte att märka ord. Det är att visa att i programförfattarnas sätt att framställa orsaksförhållandena blir reformer och lagstiftning *ett resultat av att det skapas så bra styrkeförhållanden genom folklig mobilisering utanför de parlamentariska församlingarna att det kan driva fram progressiva beslut. Startpunkten är och förblir det parlamentariska arbetet.*

Det är väl också det som är förklaringen till att programutkastet är så utomordentligt torftigt när det gäller diskussionen om partibygget. Det lägger hela tonvikten vid att framställa och argumentera kring de idéer som skall vägleda partiet. När man väl talar om VPK: s utveckling är det för att motivera dess historiska existensberättigande (för övrigt med utlämnande av alla avgörande kriser i dess historia!), *inte för att diskutera den typ av parti som svenska arbetare behöver i sin kamp mot utsugning och förtryck.*

VPK:s "socialistiska block".

Jag har tidigare försökt visa att program författarnas strategi för samhällsutvecklingen och den "sociala" revolutionen bygger på felaktiga förutsättningar men frågan är om inte den slutgiltiga pusselbiten - när det gäller programutkastets politiska logik - faller på plats när man kommer in på det avgörande villkoret för allt annat: *uppbygget av ett "socialistiskt block" med en (mer eller mindre) radikaliserad socialdemokrati.*

Therborn skriver i Socialistisk Debatt (sid. 12):

"Hur än styrkeförhållandena mellan SAP och VPK kommer att utvecklas i framtiden, måste det anses fullständigt verklighetsfrämmande att anta, att den svenska socialdemokratin kommer att bli utan betydelse och att en socialistisk samhällsordning utan dess medverkan vore möjlig. - - - Majoriteten av programkommissionen har därvid dragit slutsatsen, att ett viktigt strategiskt delmål för VPK är skapandet av ett "socialistiskt block" i verklig bemärkelse. Nu är uttrycket bara en journalistisk term för att uttrycka parlamentariska majoritets- och minoritetsförhållanden i riksdag, landsting och kommuner. - - - Men just eftersom uttrycket vunnit anklang utan innehåll, ser vi det som ett mycket viktigt strategiskt etappmål, för VPK att få till stånd ett antikapitalistiskt, socialistiskt block med socialdemokratin. Detta förutsätter naturligtvis ett starkare VPK såväl utom som inom riksdagen."

Det är förstås verklighetsfrämmande om någon tror att det socialdemokratiska partiet och dess sidoorganisationer skulle gå tämligen oberörda ur kommande årens fördjupade kapitalistiska kris och de krafter len kommer att utlösa inom arbetarrörelsen. Men det är *lika* verklighetsfrämmande att - som Therborn och programkommissionen bygga sin strategi på att VPK och SAP *som helhet* skulle kunna formera ett gemensamt antikapitalistiskt, socialistiskt block värt namnet.

Denna slutsats kan man bara komma fram till genom en glidning i analysen, en glidning som är *uttalad* i Therborns artikel och inbyggd i programkommissionens förslag, där man kan läsa:

"Socialdemokratins ursprungliga idéer var att genom reformer bana väg för ett samhälle bortom det borgerliga. Men man vide istället att ge upp alla klassiska mål om en djupgående omvandling av samhället. Man accepterade kapitalismen som den bestående grunden. Därigenom medverkade socialdemokratien till att säkra kapitalismens stabilitet, att garantera kapitalbildning och profiter och att disciplinera arbetarklassen under den moderna kapitalismens krav. - - -Socialdemokratien är dock inte en homogen rörelse. Det visar inte minst den stundtals hårda debatt som förs inom socialdemokratien kring sysselsättningsfrågor, fördelningsfrågor, internationella solidaritetsfrågor m m."¹⁰

Liksom vi tidigare har sett att de "socialistiska länderna" och (den svenska) staten - i programkommissionens analys - blir till forum för en historisk dragkamp mellan stridande viljor, tillgrips nu en likartad analys av socialdemokratien. Det pro-kapitalistiska och de mer progressiva delarna av socialdemokratien är inbegripna i en historisk envig om partiets karaktär.

Det *finns* ett motsägelsefyllt drag som genomsyrar SAP - motsättningen mellan dess arbetarbas (i synnerhet genom dess arbetarväljare och organiska förening med fackföreningsrörelsen) och den byråkrati som historiskt fört det allt djupare in i det kapitalistiska samhället och själv integreras i den borgerliga statsapparaten. Det är en motsägelsefullhet som bäst fångas in i begreppet "borgerligt arbetarparti".

I programutkastet däremot blir socialdemokratins utveckling fullkomligt obegriplig, i avsaknad av en analys av SAP:s fortlöpande byråkratisering. Det finns inga gränser för partiets utveckling för det finns ingen bestämning av det skikt som bär upp partiapparaten och organiserat den efter sina behov. Därför saknar programutkastet också varje analys av den *politiska taktik som* måste till för att - genom enhetsaktioner, ett fackligt oppositionsarbete och genom ett uppbygge av radikala sociala rörelser - förbättra styrkeförhållandena gentemot den socialdemokratiska byråkratin och samhället i stort.

Med Västeuropa mot USA?

Hela denna analys - av strategin för den "sociala revolutionen", staten och socialdemokratien - är väl ägnad att underbygga VPK:s politiska kurs, som först av allt går ut på att skapa ett utgångsläge för ett fördjupat samarbete med socialdemokratien och dess ledning. Man kan inte undvika att slås av tanken att två andra anmärkningsvärda drag i det nya programutkastet fyller samma funktion. Efter att ha noterat frånvaron av några ordentliga klargöranden av den svenska statens imperialistiska roll i programutkastet, finner man sedan i Göran Therborns Socialistisk Debatt-artikel ett uttryckligt rättfärdigande av partiets "nytänkande" på denna punkt. Therborn skriver:

"Med all respekt (för C.H. Hermansson och hans analyser?, min anm. TG) måste jag (...) säga att jag alltid tyckt uttrycket "Sverige är en liten men hungrig imperialistisk stat" vara en floskel. Det må vara att svensk kapitalism ingår i den västliga imperialismen, men att karaktärisera Sverige som en imperialistisk stat, hungrig eller mätt, gör den svenska statens bistånd åt Vietnam, åt Chiles flyktingar, åt Södra Afrika, åt Nicaragua, gör SUKP:s hyllning av Sveriges statsminister obegriplig."¹¹

Det mest slående här är vad Therborn *inte* tar upp. Skulle dessa särdrag i svensk utrikespolitik

- *dessutom* med reservation för att biståndet åt Vietnam, Nicaragua och södra Afrika och svensk politik gentemot latinamerikanska flyktingar långtifrån representerar några ideal - väga tyngre än den svenska integrationen i den internationella kapitalistiska ekonomin, det nära militära samarbetet med NATO-länderna och undfallenhet inför USA:s embargo politik mot Sovjet och länderna i Östeuropa, för att ta några av de mest iögonfallande exemplen?

Man får hoppas att detta blir en verkligt omdebatterad fråga i VPK:s fortsatta programdebatt - liksom de häpnadsväckande skrivningar, som programförfattarna utvecklar i avsnittet om "Avspänning och självständighet":

"En avspänning i Europa främjar (...) sociala framsteg och arbetarklassens strävanden. Den stärker små nationers möjligheter att hävda ett mått av oberoende. Utifrån denna insikt måste en mer allmän europeisk politik formos. I denna strävan har Västeuropas kommunistiska partier en viktig plats. Det gäller att lösgöra Västeuropa från den amerikanska imperialismens övermakt. Det gäller i nästa steg att börja utveckla ett mer alleuropeiskt samarbete. Om en del av Västeuropa befästs i den begränsade samverkan som EG utgör, kan denna västeuropeiska självständighet och alleuropeiska samverkan utvecklas. De neutrala länderna utgör en del av Europa. Östeuropa är också Europa. Genom att utveckla Västeuropas självständighet mot USA och bredda det alleuropeiska samarbetet bidrar man till en avspänning och en framtida upplösning av militärblocken i världsdelen. Detta är ett avgörande led i att inom vår region av världen skapa förutsättningar för en demokratisering och en progressiv samhälls förändring i regionens alla länder."¹²

Jag kanske har missat något i VPK:s utveckling och ställningstaganden, men jag har inte sett sådana skrivningar förut. Det är förstås väl känt att VPK gärna skulle se ett mer utvecklat samarbete med såväl SAP som andra länders socialdemokratier. Man har ofta och gärna citerat det italienska kommunistpartiet i det sammanhanget.

Men här speglar det sig också i en *socialdemokratisering* av det egna tänkandet, där de kontinentala motsättningarna mellan Europa och USA tar överhanden över klassmotsättningarna i varje land och enheten arbetarna emellan upplöses i samarbetet länderna emellan. Det är också märkligt att läsa i programutkastet att kritiken mot Gemensamma Marknadens (EG:s) roll här reduceras till att den är för "begränsad"!?

Sista ordet är inte sagt!

Om huvudavsikten med programutkastet har varit att bättre anpassa de programmatiska skrivningarna till VPK:s aktuella utveckling och politiska praktik, måste man sammanfattningsvis nog säga att det lyckats ganska bra. Här redovisas ståndpunkter och analyser, som är väl ägnade att underbygga VPK:s parlamentariska inriktning och opportunistiska praktik i förhållande till den socialdemokratiska regeringen och ledningen. Här läggs en grund för modifieringar på det utrikespolitiska planet, som går åt alldeles fel håll, men som öppnar nya dörrar för en mindre utmanande linje i internationella frågor.

Men det är svårt att tro att programmet kan spikas utan någon egentlig diskussion på dessa och andra punkter. Även om den hittillsvarande debatten i partipressen varit trevande, antyder Göran Therborn i slutet av sin Socialistisk Debatt-artikel att det finns viktiga skiljaktigheter inom programkommissionen och partiledningen, som det är viktigt att följa upp. Jörn Svensson och Per Israelsson inom programkommissionen har lämnat in en reservation, som Therborn polemiserar emot. I sin kritik mot den hugger Therborn till

ordentligt mot Jörn Svenssons invändningar när det gäller VPK:s karaktär, socialdemokratins roll och den svenska staten och demokratin. Utan att ha kunnat läsa Jörn Svenssons reservation kan man utgå ifrån att den polemiken kommer att fortsätta.

Om den här kritiska kommentaren har kunnat bidra till att sätta in debatten i ett vidare sammanhang, har den fyllt sitt syfte.

Tom Gustafsson

Noter:

¹ Socialistisk Debatt nr 4 1986, sid 8

² Therborn, Socialistisk Debatt, sid 7

³ Programutkastet, tes 1 - PU 1

⁴ PU 35

⁵ Socialistisk Debatt sid 11

⁶ PU 51

⁷ Begreppen "arbetarklassen" och "borgarklassen" används här som entydiga begrepp, för enkelhetens och översiktlighetens skull. **I varje** konkret analys måste de förstås utvecklas och nyanseras.

⁸ PU 51

⁹ PU 26

¹⁰ PU 24

¹¹ Socialistisk Debatt, sid. 8. 44

¹² PU Tes 48